

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 6.6.2012

Číslo: Ročník 22 (2012), Číslo 2

Sekce: Naše téma

Název článku: Bibliografie a regionální informace

Autor: Vlasta Hamplová

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20120211>

Bibliografie a regionální informace

Vlasta Hamplová

Byla jsem požádána o pamětnickou vzpomínku na bibliografie s regionálními informacemi v SVK Hradec Králové. Nejprve jsem byla zaskočena. V současné době boomu moderních informačních technologií, které nás zaplavují informacemi dnem a nocí (a jsme-li připojeni na internet) i v pohodlí našeho domova. Ba někdy v podobě notebooku nebo elektronické čtečky za námi vlezou i do postele. Je vůbec nutné se ještě vracet a nostalgicky vzpomínat? Možná ano. Nastupující generace, zahleděná do moderních technologií, s pobaveným despektem shlíží na naši „hlavoruční piplačku“, se kterou jsme sestavovali bibliografie a pachtili se s budováním kartoték. Vůbec jim to nezalívám. Spíše tiše závidím, když sleduji současné možnosti a zejména rychlost, s jakou se rozvíjejí moderní technologie. Obdivuji zručnost a samozřejmost, s jakou k nim naši mladí i nejmladší přistupují. Ano, zpracování informací a jejich nosiče jsou moderní a ještě modernější. Změnili se tak diametrálně i jejich uživatelé? To víte, že ne.

Pracovala jsem téměř padesát let v knihovnictví, z toho třicet let v oblasti bibliograficko-informačních služeb. Stejně jako dnes upřednostňovali naši čtenáři primární dokument, faktografie, plnotextové informace. Sekundární informace akceptovali jen potud, pokud jsme jim dokázali opatřit primární dokument nebo, v horším případě, když jsme jim našli co nejschůdnější cestu k databázové instituci, kde budou jejich požadavky uspokojeny. Již tehdy platilo – vědět, že informace existuje, nestačí. Nenalezli jsme k ní cestu, byla pro uživatele nepotřebná. Tehdy jsme klestili našim uživatelům cestu katalogy knihoven, bibliografickými a faktografickými kartotékami, fondy bibliografií a referátových časopisů a snili o tom, jak jednou převedeme jejich obsah do elektronické podoby. Zatímco vy dnes pomáháte svým čtenářům bezpečně proplout bezbřehým mořem informací na internetu a těšíte se, jak budou do elektronické podoby naskenovány a zpřístupněny cenné fondy našich knihoven. Nás trápila malá **informační**, vás trápí malá **čtenářská** gramotnost.

Avšak zpět k bibliografickým soupisům. Sloužily k propagaci knihovního fondu. Nejstarší byly **Přirůstky Státní vědecké knihovny v Hradci Králové**: vycházely nepřetržitě 42 let (1955-1997). Dnes podobnou úlohu plní na webu SVK HK *Přehled nových titulů*. Následovaly **výběrové bibliografie z knihovního fondu SVK HK (1961-1971)**. V době svého vzniku měly značný informační význam. Věcné čtenářské katalogy se teprve začínaly budovat a čtenáři k nim zpočátku přistupovali nedůvěřivě. Já se jim vlastně ani nedivím. Oč příjemnější bylo pohodlně se usadit a zalistovat si v soupisu než se různě ohýbat a dřepět u kartotéčních zásuvek. Spolu s nejrůznějšími **soupisy periodik** to byly užitečné pomůcky pro kooperující knihovny a pracoviště VTEI východočeského regionu při zajišťování meziknihovní výpůjční služby a cirkulace jednotlivých čísel docházejících periodik. Byla to časově i finančně náročná služba. Ve světě plnotextových elektronických databází našich i zahraničních periodik by se vám tehdejší složitá agenda při cirkulaci

periodik jevila jako naprosto zastaralá. Ale v SVK HK dosud pracuje knihovnice, která tento úsek zajišťovala a měla s ním bohaté zkušenosti.

Vraťme se nyní k bibliografiím regionálním. Bylo jich hodně. Informace o nich naleznete v **Bibliografii bibliografií východních Čech**. Byla vydaná ve dvou svazcích (v letech 1991 a 1993). Je výsledkem jednorázové sondy uskutečněné v průběhu několika let, která se pokusila obsáhnout všechny základní bibliografie regionální povahy, které byly publikovány v našem regionu během uplynulých sta let. První svazek zahrnuje téměř 2 000 bibliografií, druhý obsahuje více než 1 200 personálních bibliografií. Při jeho zpracování naše bibliografky prověřily naše regionální fondy a navštívily a vyexcerpovaly regionální fondy muzeí, archivů, galerií a veřejných knihoven. Domnívám se, že pro regionální badatele zůstávají cenným vodítkem i v současnosti.

Stěžejním titulem souběžné regionální bibliografie se stal **Východočeský kraj v tisku**. Vycházel v letech 1962-1996 jako výběrová ročenka regionálních publikací, článků a statí z regionálního periodického tisku. V sedmdesátých letech dostávaly ročenky unifikovanou podobu. Byl to první projekt vzájemné kooperace. Členové subkomise pro regionální bibliografii při Národní knihovně v Praze se postupně dohodli na jednotných pravidlech pro tvorbu bibliografických záznamů. Bylo zpracováno regionální věcné třídění, domluveny jednotné standardy pro tvorbu rejstříků a ustáleny zásady pro kooperační výměnu regionálních záznamů vydaných mimo region. Souběžná regionální bibliografie se stává doplňkem české národní článkové bibliografie. Protože rozsah tištěných ročenek byl často jen výběrem z dokumentační činnosti, začali jsme od roku 1970 řadit kartotéku souběžné regionální bibliografie. Její záznamy byly uspořádány podle geografického hlediska, regionálního věcného třídění a později i podle personálních předmětových hesel. Kartotéka byla uzavřena rokem 1992. Od roku 1993 se už veškeré analytické záznamy zpracovávaly na počítači v programu ISIS-ANAL. Jako pracovník bibliograficko-informační služby jsem ročenky všech kooperujících knihoven a soustavu kartoték často využívala. Dodnes vidím bibliografky, jak přepisují bibliografické záznamy v několika kopiích na plachty s perforovanými lístky mezinárodního katalogizačního formátu. Jak je třídí, řadí a někdy i zoufale zuří, když jim je některý z regionálních badatelů zpřehází a ony musí řadit znovu.

Ročenku Východočeský kraj v tisku doplňovaly v letech 1981-1990 samostatné bibliografické soupisy **Tvorba východočeských autorů**. Byli zde zastoupeni zejména literární tvůrci a publicisté spjatí s oblastí východních Čech svým původem, rodištěm, ale zejména působením a vlastní tvorbou, která nejednou vznikla z regionální inspirace. Záznamy vznikaly na základě vlastní primární bibliografické evidence a excerpce. Vedle knižně publikované tvorby to byly literární příspěvky publikované ve sbornících a v periodickém tisku, literárněvědné příspěvky, recenze, medailony apod. O soupis měly zájem nejen knihovny, ale také archivy, muzea, gymnázia a knihovna Pedagogické fakulty v Hradci Králové. V těchto soupisech by se ještě dalo nalézt leccos zajímavého pro zájemce o regionální literární tvorbu osmdesátých let minulého století.

Značnou informační hodnotu měly **oborové regionální bibliografie**. Zpracovávali je převážně externisté - odborníci v daném oboru, kterým se soupis zabýval. Posledním titulem této série vydaným tiskem byla bibliografie krajského nakladatelství v Hradci Králové s názvem **KRUH 1967-1992**. Další z chvályhodných tradic naší bibliografické činnosti bylo vydávání **personálních regionálních bibliografií**. Iniciátorem byl vedoucí bibliografického oddělení Ladislav Vacina. Když pomíneme jeho rozsáhlou publicistickou a básnickou tvorbu, dokázal zpracovat 99 bibliografických soupisů na půdě Okresní knihovny v Hradci Králové, Okresní knihovny v Náchodě a v SVK Hradec Králové. Jindy byl rádcem a ochotným pomocníkem při jejich vydávání v dalších východočeských knihovnách. Po jeho

předčasném úmrtí v roce 1992 bylo přímo povinností naší knihovny zpracovat a vydat soupis jeho díla, který vyšel v roce 1995 jako: **Ladislav Vacina (17. 2. 1943 – 10. 6. 1992)**.

Za zmínku také stojí **Soupis prvotisků z historických fondů Státní vědecké knihovny v Hradci Králové**, který precizně zpracovala Milena Zmrzlá v roce 1983. V době vzniku měly značný ohlas rovněž soupisy dokumentující významné kulturní akce našeho regionu. Za všechny zde připomenu alespoň dvě: **Loutkářskou Chrudim** vydanou v roce 1976 k čtvrtstoletí trvání této přehlídky a **Jiráskův Hronov 1931-1981**, který vyšel v roce 1982.

Nakonec ještě malé zastavení u dvacetileté historie vydávání kalendária regionálních výročí. V letech 1977-1990 vycházel pod názvem **Přehled politických a kulturních výročí Východočeského kraje v roce ...**. Původně byl vydáván pro potřeby informační služby lidových a školních knihoven, později i pro další účastníky tehdejšího regionálního informačního systému kultury východních Čech. V letech 1991-1997 změnilo kalendárium název na **Výročí regionálních osobností východních Čech v roce ...**. Výročí byla vždy výběrem z rozsáhlé databáze regionálních osobností. Od roku 1992 jsme ji zpracovávali na počítači v programu ISIS-REOS. Rokem 1998 počínaje jsme z ekonomických důvodů tento titul přestali vydávat tiskem, ale databáze byla průběžně doplňována až do roku 2000. Zájemcům pak byly zaslány výběry regionálních výročí na disketách. V současné době jsou z ní také čerpány údaje pro regionální výročí v online katalogu SVK HK.

Končí moje zamyšlení nad naší regionální bibliografickou tvorbou. Začínala se rozvíjet v letech šedesátých, kulminovala v letech osmdesátých, aby se v druhé polovině let devadesátých její rozsah podstatně omezil ve prospěch jiných, zejména elektronických nosičů. Ve srovnání se současností byly bibliografické záznamy stručnější a schémata třídění jednodušší. Čas ušetřený při excerpci a popisu jsme však rychle promrhali při rozepisování nebo rozmnožování záznamů do kartoték. Tvorba rejstříků, zejména věcných, byla zdlouhavá, to se vůbec nedá srovnat s možnostmi současných elektronických databází. A pak to nikdy nekončící vřazování lístků s bibliografickými záznamy do kartoték. Existovala celá typologie bibliografií podle určení jejich využití. I tehdy jsme zpracovávali odpovědi na písemné dotazy a rešerše. Od roku 1974 byly evidovány a zpracovávány rejstříky pro jejich opětovné využití. Od roku 1990 byly ukládány do elektronické báze v programu ISIS-IRS. Tento typ rešerší dnes hledejte opět v online katalogu.

Zabrousila jsem do bibliografické historie naší knihovny a připomněla některé soupisy a projekty dnes už asi zasuté v informační minulosti. Obávám se, že o většině z nich bude číst naše nejmladší knihovnická generace poprvé. Pokud by přesto někdo projevil hlubší zájem o naši publikační historii, nalezne přesné citace všech námi vydaných bibliografií ve dvou následujících titulech: **Přehledu ediční činnosti Státní vědecké knihovny Zdeňka Nejedlého za roky 1961-1985** (z roku 1987) a v **Přehledu ediční činnosti Státní vědecké knihovny za roky 1985-1999**.

Pro osvěžení své paměti při tomto rozpomínání jsem si dovolila využít svou stať **Publikační činnost SVK HK 1960 až 1999**, která byla otištěna v Přehledu ediční činnosti SVK za roky 1985-1999, s. 6-25.